

Κοινωνικός Αποκλεισμός και Κράτος Πρόνοιας

Αξιακές Αρχές συγκρότησης του Κράτους Πρόνοιας

- ❑ Η οικονομία της αγοράς κατήργησε τα άτυπα θεσμικά πλαίσια εγγύησης της κοινωνικής αναπαραγωγής.
 - Κοινωνική αναπαραγωγή = εργασιακό συμβόλαιο
 - Εργατική δύναμη = εμπόρευμα

Marshall (1950) – Εξέλιξη της ιδιότητας του πολίτη

- ✓ Αστικά δικαιώματα → 18ος αιώνας
(δικαίωμα λόγου, θρησκείας)
- ✓ Πολιτικά δικαιώματα → 19ος αιώνας
(συμμετοχή στην πολιτική εξουσία)
- ✓ Κοινωνικά δικαιώματα → 20ος αιώνας
(Κοινωνική ιδιότητα του πολίτη)

Η Κοινωνική ιδιότητα του πολίτη (*social citizenship*) αναφέρεται στην άσκηση κοινωνικών δικαιωμάτων όπως της εκπαίδευσης, υγείας, εισοδήματος, που επιτρέπουν έναν αποδεκτό τρόπο ζωής

- **Κράτος Πρόνοιας:**
Κοινωνική αναπαραγωγή εκτός εργασιακού συμβολαίου
- **Από-εμπορευματοποίηση της εργατικής δύναμης:**
Εξασφάλιση διαβίωσης χωρίς εξάρτηση από την αγορά εργασίας

Η Έννοια του Κοινωνικού Αποκλεισμού

Ο 'κοινωνικός αποκλεισμός' ως έννοια συνδέεται με αυτή της 'φτώχειας' και κυρίως με τις απόψεις που την αντιμετωπίζουν ως κάτι βαθύτερο από το χαμηλό εισόδημα, κ' τη συνδέουν με τις πολλαπλές διαστάσεις της στέρησης

Βασικοί δείκτες φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού (Ιδρυμα Rowntree/ New Policy Institute, NPI)

Εισόδημα

- * Χάσμα μεταξύ χαμηλού και διαμέσου εισοδήματος
- * Άτομα με εισόδημα χαμηλότερο του 50% του μέσου εισοδήματος
- * Άτομα με εισόδημα χαμηλότερο του 40% του μέσου εισοδήματος
- * Αριθμός ατόμων που λαμβάνουν επίδομα
- * Άτομα με περιοδικά χαμηλό εισόδημα
- * Δηλωμένη δυσκολία να τα βγάλει πέρα κανείς οικονομικά

Παιδιά

- * Παιδιά που ζουν σε νοικοκυριά με κανένα εργαζόμενο μέλος
- * Παιδιά που ζουν σε νοικοκυριά με εισόδημα κάτω του 50% του μέσου εισοδήματος
- * Λιποβαρή νεογνά
- * Θάνατοι από ατυχήματα
- * Μαθητές με βαθμό C ή χαμηλότερο στις εξετάσεις GCSE⁴
- * Μόνιμα αποκλεισμένοι από το σχολείο
- * Παιδιά χωρισμένων γονέων
- * Γεννήσεις από μητέρες που συνέλαβαν σε ηλικία μικρότερη των 16 ετών
- Παιδιά σε ιδρύματα νεαρών παραβατών

Νέοι ενήλικες

- * Άνεργοι
- * Χαμηλόμισθοι
- * Με επίδομα λόγω μεγάλης οικονομικής ανέχειας
- * Νεοεισελθόντες σε πρόγραμμα απεξάρτησης από ουσίες
- * Αυτοκτονίες
- * Χωρίς βασικά προσόντα (στην ηλικία των 19 ετών)
- * Με καταγεγραμμένη εγκληματική δραστηριότητα (στην ηλικία των 23ετών)

Ενήλικες

- * Άτομα που αναζητούν αμειβόμενη εργασία
- * Νοικοκυριά με μέλη που δεν έχουν εργασία για δύο ή περισσότερα χρόνια
- * Χαμηλόμισθοι
- * Με επισφαλή θέση εργασίας
- * Χωρίς πρόσβαση σε κατάρτιση
- * Πρόωροι θάνατοι
- * Με μακροχρόνια ασθένεια ή αναπηρία που θέτει περιορισμούς
- Κατάθλιψη

Ηλικιωμένοι

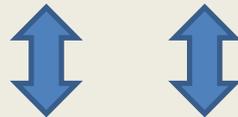
- * Συνταξιούχοι χωρίς άλλες πηγές εισοδήματος πέραν της κρατικής σύνταξης
- * Δαπάνες για είδη πρώτης ανάγκης
- * Με μακροχρόνια ασθένεια ή αναπηρία που θέτει περιορισμούς
- * Με αίσθημα αγωνίας και ανασφάλειας
- * Βοήθεια από κοινωνικές υπηρεσίες για διαβίωση στο σπίτι
- Χωρίς τηλέφωνο

Κοινότητες

- * Πόλωση της εργασίας
- * Έξοδα μετακινήσεων των φτωχότερων σε σχέση με το μέσο εισόδημα
- * Νοικοκυριά χωρίς λογαριασμό τράπεζας ή στεγαστικής εταιρείας
- * Μη συμμετοχή σε κοινωνικές οργανώσεις
- * Μη ικανοποίηση από την ποιότητα περιβάλλοντος της γειτονιάς
- * Έκθεση στο έγκλημα
- * Σπίτια χωρίς κεντρική θέρμανση
- * Νοικοκυριά σε προσωρινή στέγαση
- * Υπερβολικά υψηλή πυκνοκατοίκηση

Ορισμοί φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού

«έλλειψη εισοδήματος και παραγωγικών πηγών που εξασφαλίζουν μακροπρόθεσμα τα προς το ζην· πείνα και υποσιτισμό· κακή υγεία· περιορισμένη ή καθόλου πρόσβαση στην εκπαίδευση και άλλες βασικές υπηρεσίες· αυξημένη νοσηρότητα και θνησιμότητα λόγω ασθενειών· έλλειψη στέγης και κακές συνθήκες διαβίωσης· επισφαλές περιβάλλον, κοινωνικές διακρίσεις και αποκλεισμό. Χαρακτηρίζεται επίσης από έλλειψη συμμετοχής στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων καθώς και στη δημόσια κοινωνική και πολιτισμική ζωή» (United Nations 1995: 57).

Ο όρος ‘κοινωνικός αποκλεισμός’ ομαδοποιεί μορφές αποστέρησης (απασχόληση, εκπαίδευση, υγεία, στέγαση) και παραπέμπει στην παρεμπόδιση της άσκησης αυτών των δικαιωμάτων.

Μέτρηση φτώχειας

Μεθοδολογία μέτρησης της φτώχειας

Η γραμμή φτώχειας (το κατώφλι της φτώχειας) υπολογίζεται με τη σχετική έννοια (φτωχός σε σχέση με τους άλλους) και ορίζεται στο 60% του διάμεσου ισοδύναμου συνολικού διαθέσιμου εισοδήματος του νοικοκυριού, με βάση την τροποποιημένη κλίμακα ισοδυναμίας του ΟΟΣΑ, διαφοροποιούμενη από την έννοια του κινδύνου της απόλυτης φτώχειας (ο φτωχός που στερείται βασικών μέσων επιβίωσης). Για τον υπολογισμό του συνολικού ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος του νοικοκυριού λαμβάνεται υπόψη το συνολικό καθαρό εισόδημα, δηλαδή το εισόδημα που προκύπτει μετά την αφαίρεση των φόρων και των εισφορών για κοινωνική ασφάλιση, που λαμβάνεται από όλα τα μέλη του νοικοκυριού.

Συγκεκριμένα, οι εισοδηματικές συνιστώσες που περιλαμβάνονται στην έρευνα είναι:

- Το εισόδημα από εργασία
- Το εισόδημα από περιουσία
- Οι κοινωνικές παροχές και οι συντάξεις
- Οι χρηματικές μεταβιβάσεις από άλλα νοικοκυριά
- Το τεκμαρτό εισόδημα από τη χρήση του αυτοκινήτου της επιχείρησης

Ελληνική Στατιστική Αρχή, 2015

Μέσο εισόδημα : Συνολικό εισόδημα του πληθυσμού διά τον αριθμό των ατόμων του πληθυσμού

→ Δεν υπολογίζει ανισότητες !

Διάμεσο εισόδημα : Αν υποθέσουμε ότι στοιχίζουμε σε αύξουσα σειρά το σύνολο των εισοδημάτων της χώρας, το ΔΙΑΜΕΣΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ βρίσκεται ακριβώς στη μέση της σχετικής ακολουθίας.

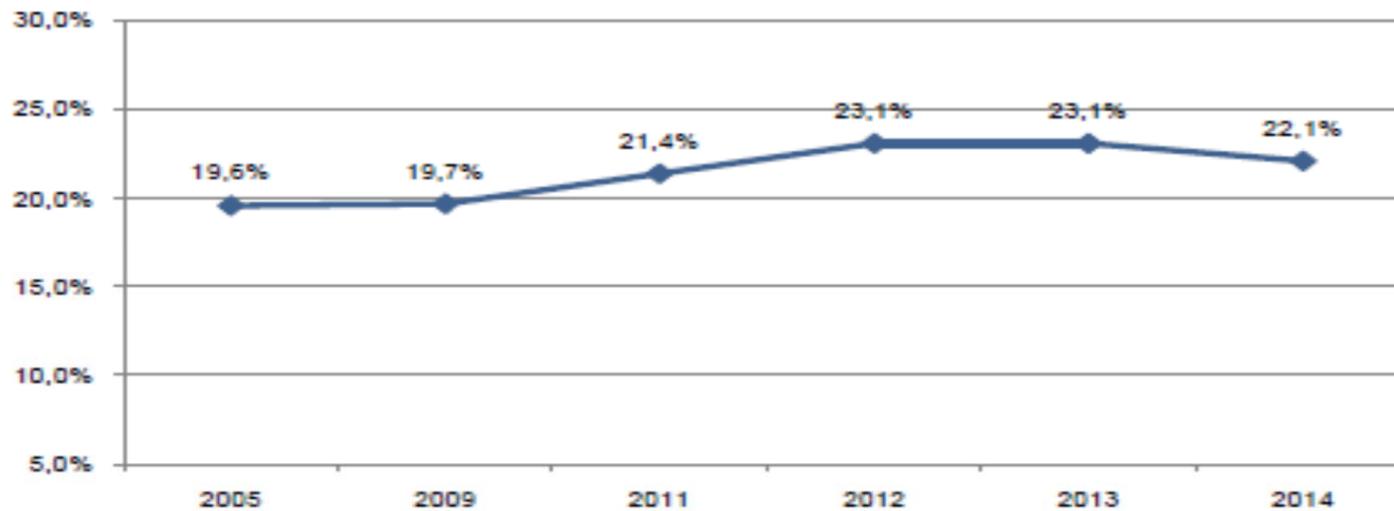

median equivalised
income

→ Το Δ.Ε. εμφανίζει το 50% του πληθυσμού με χαμηλότερα εισοδήματα στα αριστερά του, και το υπόλοιπο 50% με ψηλότερα εισοδήματα στα δεξιά του.

→ Ακόμα και αυξηθεί το εισόδημα της πιο εύπορης ομάδας, το Δ.Ε. δεν αλλάζει!

Γράφημα 2. Ποσοστό πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας: 2005 - 2014*

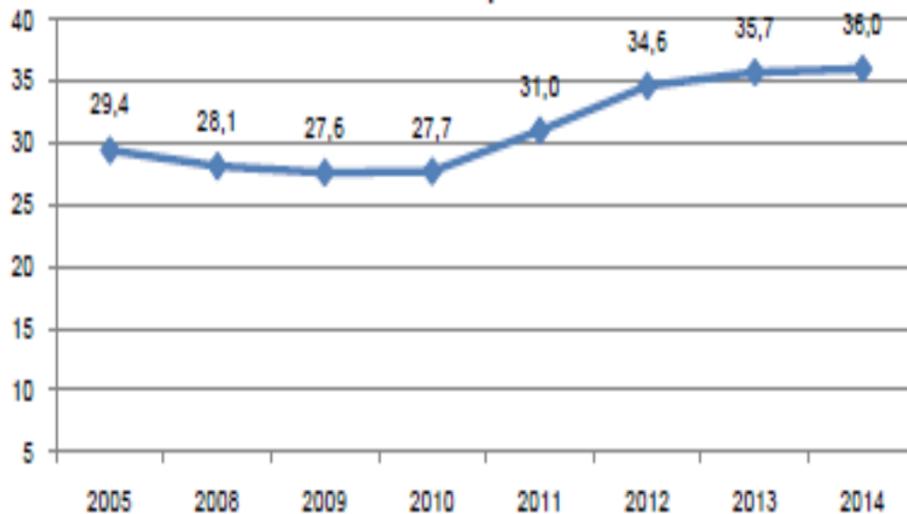

Κατώφλι Φτώχειας

(μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις) :

4.608 ευρώ ετησίως ανά άτομο

Γράφημα 1. Ποσοστό πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας ή σε κοινωνικό αποκλεισμό: 2005 - 2014*

Περιλαμβάνει:

A) Ποσοστό ατόμων που βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας

&

B) Ποσοστό ατόμων με υλικές στερήσεις ή δυσκολίες ανταπόκρισης σε τουλάχιστον τέσσερα από τα εννέα ακόλουθα αγαθά / υπηρεσίες

- Δυσκολίες πληρωμής πάγιων λογαριασμών, όπως ενοίκιο, δόση δανείου, κλπ
- ...
- Οικονομική αδυναμία για ικανοποιητική θέρμανση.
- ...
- Οικονομική αδυναμία για πληρωμή μιας βδομάδας διακοπών...

Ανεργία, φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός

Η μακροχρόνια ανεργία δεν οδηγεί αυτόματα στον κοινωνικό αποκλεισμό (διάρρηξη κοινωνικού δεσμού, εξασθένηση κοινωνικών σχέσεων, αδυναμία συμμετοχής σε σειρά κοινωνικών διαδικασιών...). Οδηγεί, όμως στη φτώχεια, όπου η συσχέτιση είναι, πλέον, ισχυρή.

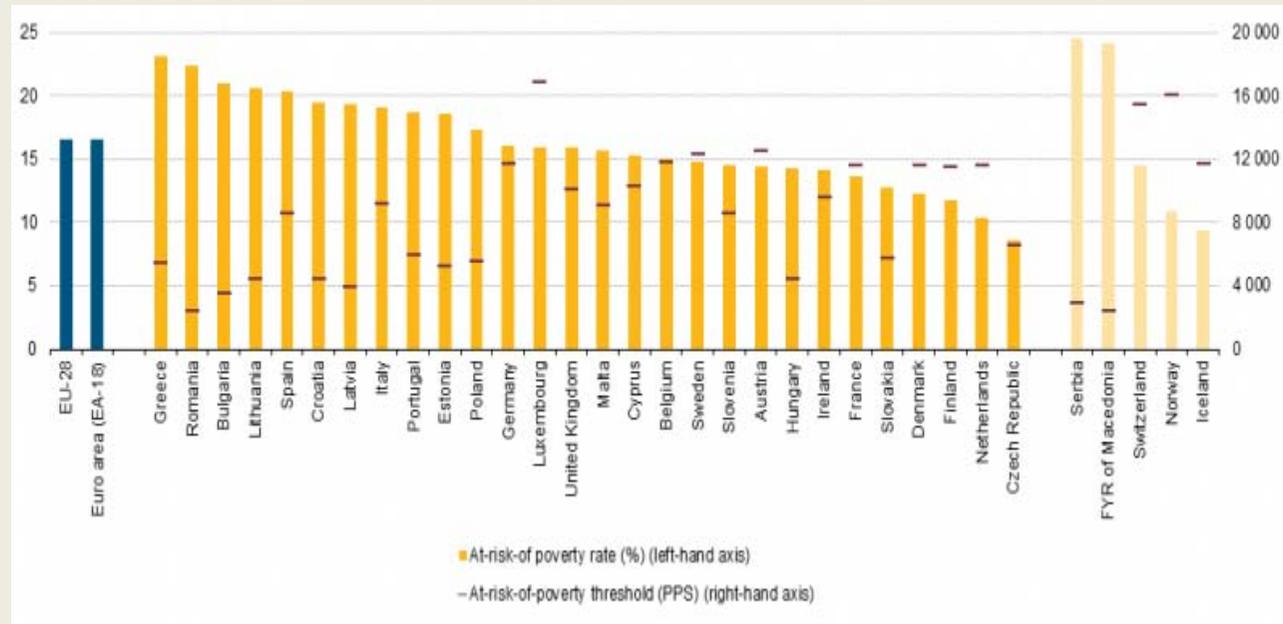
Κίνδυνος Φτώχειας: Άνεργοι η πιο ευάλωτη ομάδα

2. Κίνδυνος φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις ⁽¹⁾ , κατά κατάσταση απασχόλησης, 2010 - 2014					
%	2010	2011	2012	2013	2014
Κατά συνήθη κατάσταση απασχόλησης					
Εργαζόμενοι	13,8	11,9	15,1	13,1	13,4
Μη εργαζόμενοι	25,1	28,1	27,9	26,6	25,6
Άνεργοι	38,5	44,0	45,8	46,3	45,9
Συνταξιούχοι	19,0	19,9	14,3	12,4	11,5
Λοιποί μη οικονομικά ενεργοί	27,4	30,0	33,3	30,3	28,4
Κίνδυνος φτώχειας εργαζομένων					
Σύνολο	13,9	11,9	15,1	13,1	13,4
Άρρενες	16,5	13,2	16,5	13,4	15,4
Θήλεις	10,5	10,1	13,2	12,6	10,4
Χρόνος εργασίας					
Πλήρης απασχόληση	11,7	10,4	13,4	10,7	11,9
Μερική απασχόληση	29,4	21,4	27,3	27,0	27,9

Ελληνική Στατιστική Αρχή, 2016

(Η Ελλάδα με Αριθμούς)

Ποσοστό κινδύνου φτώχειας και κατώτατο όριο (2014)

Ελληνική
Στατιστική
Αρχή:

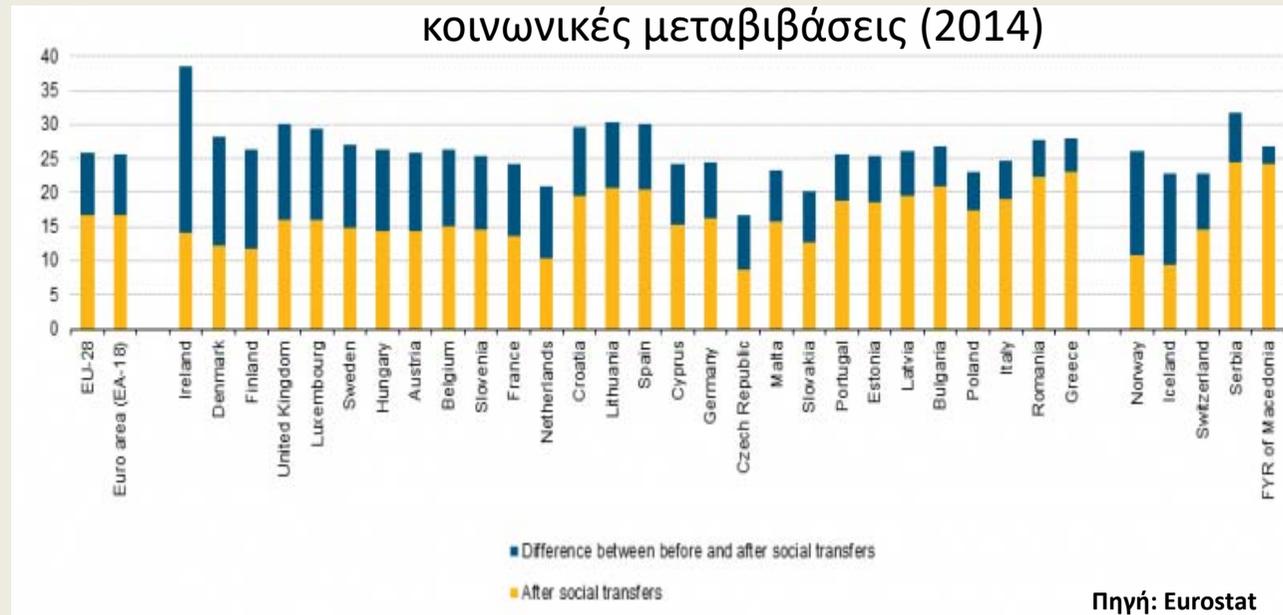

Στατιστικές

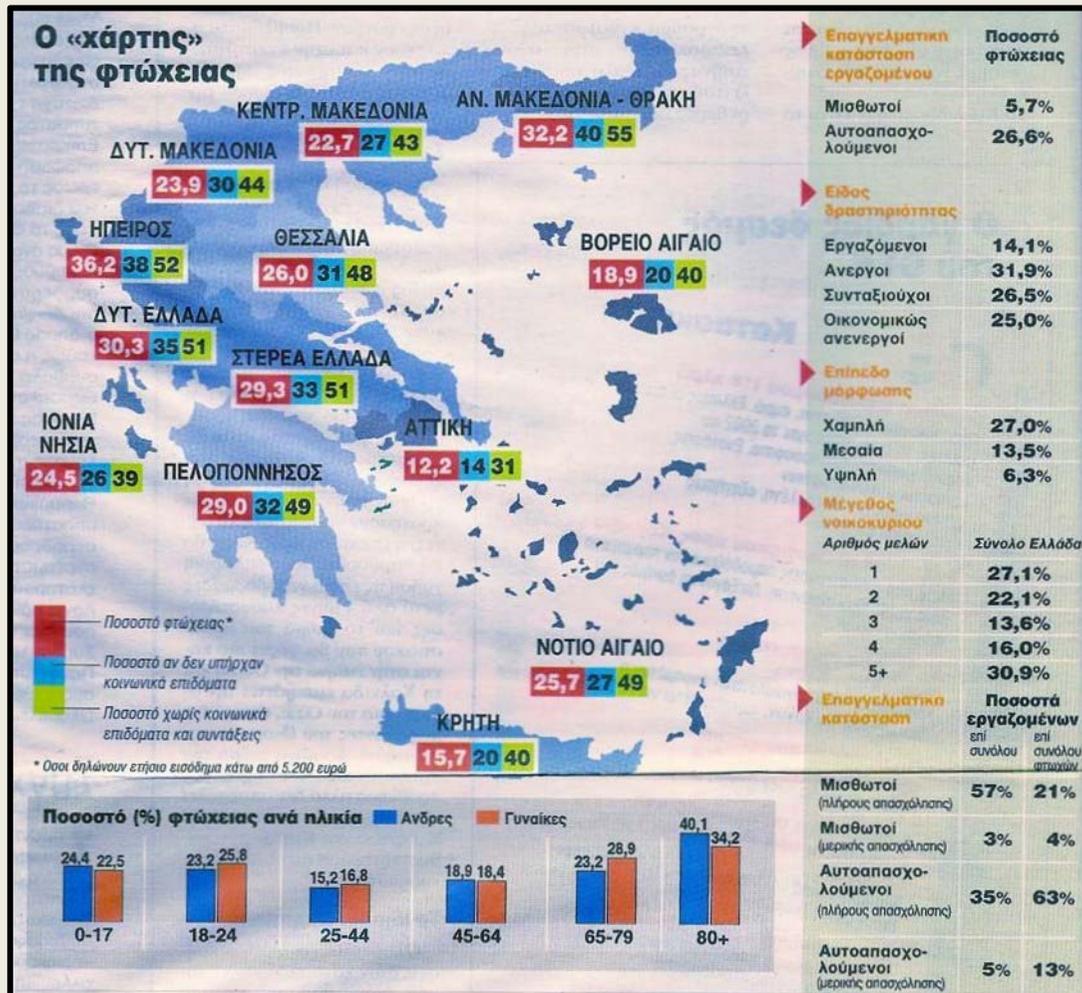
Εισόδημα και
Συνθήκες
Διαβίωσης των
Νοικοκυριών

Ποσοστό κινδύνου φτώχειας πριν και μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις (2014)

Πηγή: Eurostat

Ανισότητες στη Ελλάδα

- Μεγαλύτερα ποσοστά φτώχειας → Ήπειρος
- Μικρότερα → Αττική (συγκέντρωση 21% Ελλήνων φτωχών).

Επιδόματα κοινωνικής πολιτικής :
οικογενειακό, ενοικίου, ανεργίας, θέρμανσης, κλπ.

Μείωση φτώχειας κατά 3,4 μονάδες

Στην ΕΕ επιτυγχάνεται μείωση κατά 9 μονάδες

Ελληνικό Κράτος Πρόνοιας

❑ Κατακερματισμός

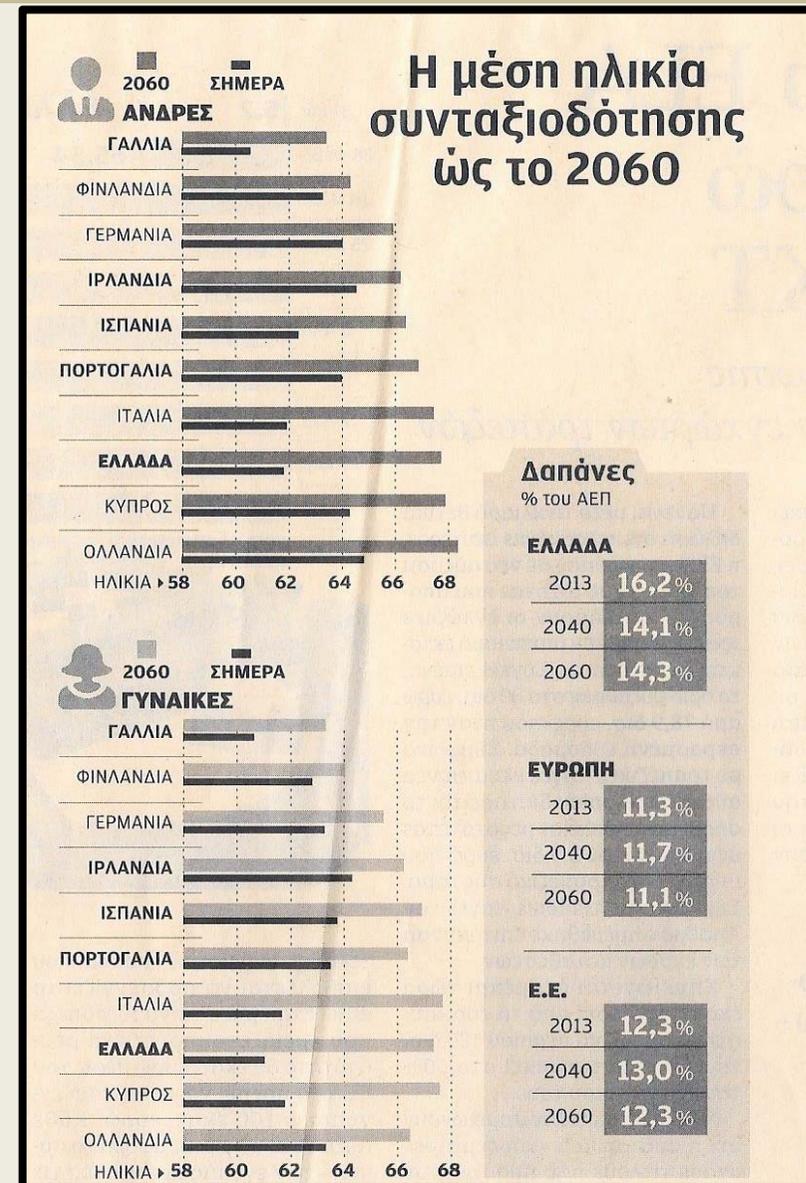
- Ταμεία συγχωνεύονται, οι εργαζόμενοι προσπαθούν να ενταχθούν σε διατάξεις, να εξαιρεθούν από άλλες...

[2006: 155 ασφαλιστικοί φορείς.
2007 : 13 φορείς. 2010: 3 φορείς]

❑ Επικυριαρχία του 'ασφαλιστικού'

(...των συντάξεων, στο σύνολο των κοινωνικών παροχών)

- Το μεγαλύτερο ποσοστό μεταβιβάσεων κοινωνικής προστασίας από το κράτος προς τους πολίτες αφορά συντάξεις γήρατος (51%).
 - Συντάξεις γήρατος : Ιταλία 60%, Γερμανία 45%, Σουηδία 30%.
 - Προγράμματα παιδικής μέριμνας : Ολλανδία και Γερμανία 5%.

Πηγή: (ΕΕ, 2015)

...Χαρακτηριστικά Ελληνικού Κράτους Πρόνοιας

❑ Χαμηλός βαθμός κάλυψης ανέργων

- 9% του συνόλου των ανέργων, έναντι 34% στην ΕΕ-15
- Τα επιδόματα ανεργίας ανέρχονται στο 0,45% του ΑΕΠ
- Οι δαπάνες για πολιτικές απασχόλησης στο 0,25% του ΑΕΠ

❑ Κρίση στο σύστημα συντάξεων

- Μειούμενη αναλογία εργαζομένων προς συνταξιούχους.
- Χρήση αποθεματικών των Ταμείων για χρηματοδότηση του κράτους
- Εισφοροδιαφυγή
 - Το 70% των επιχειρήσεων οφείλει στο ΙΚΑ.
 - Ζήτημα ευνοϊκών ρυθμίσεων (4 ρυθμίσεις μεταξύ 2005-09) που σβήνουν το 80% των χρεών και επιτρέπουν την αποπληρωμή του υπολοίπου ποσού σε 96 μήνες.

❑ Ανταποδοτικό κράτος πρόνοιας

- Στηρίζεται σε βεβαιωμένες εισφορές των δικαιούχων.
- Για όσους δεν έχουν εισφέρει, το σύστημα είναι το ανεπαρκέστερο στην ΕΕ
 - 77,8% των συνταξιούχων έχουν εισόδημα < 750 € (2009)

...Χαρακτηριστικά Ελληνικού Κράτους Πρόνοιας

- ❑ Φειδωλό κράτος πρόνοιας
 - Οι δαπάνες για κοινωνική προστασία (17% του συνόλου των δημοσίων δαπανών) αντιστοιχούν στα 2/3 των δαπανών της Ισπανίας κ' Πορτογαλίας
- ❑ Μη οργανωμένο –Έλλειψη Εθνικού Μητρώου Ασφαλισμένων
 - Το 1997, οι έμμεσα ή άμεσα ασφαλισμένοι στα Ταμεία ήταν κατά 2,5 εκ. περισσότεροι από τους κατοίκους της χώρας.
- ❑ Μείωση αποδοχών ή αύξηση ορίων συνταξιοδότησης;
 - Η διατήρηση του σημερινού επιπέδου σύνταξης σημαίνει αύξηση εισφορών, και άρα αύξηση της τιμής των προϊόντων.
 - Περισσότερα δημόσια κονδύλια θα οδηγούσαν σε αύξηση του δημοσιονομικού ελλείμματος.
- ❑ Πρόβλημα διαχείρισης ή πολιτικής; Οι έχοντες κ' οι απέχοντες.
 - Τα χαρακτηριστικά του Ελληνικού κράτους πρόνοιας συγκροτήθηκαν το 1960 κ' 1970 έπειτα από συνδικαλιστικές πιέσεις.
 - Οι απέχοντες από αυτές τις διαδικασίες είναι τα πολιτικά / κοινωνικά ασθενέστερα στρώματα (άνεργοι, υποαπασχολούμενοι).

Το κοινωνικό κράτος οφείλει να οδηγεί σε ανάπτυξη της κοινωνικής ιδιότητας και να διορθώνει τις κοινωνικές ανισότητες.

Δομές στήριξης :

Άτυπη εργασία (30% του ΑΕΠ)

Οικογένεια:

- Το ποσοστό μονογονεϊκών οικογενειών στην Ελλάδα είναι 2 φορές μικρότερο του μέσου όρου της ΕΕ.
- Το ποσοστό γεννήσεων εκτός γάμου είναι 6 φορές μικρότερο του μέσου όρου της ΕΕ.
- Το ποσοστό νέων που εργάζονται σε οικογενειακή/ συγγενική επιχείρηση είναι 2πλάσιο του μέσου της ΕΕ.

Μηδενικό εισόδημα νέων ανέργων σε χώρες της ΕΕ				
Χώρες	Ιταλία	Ελλάδα	Πορτογαλία	Ισπανία
Μηδενικό Εισόδημα	81,3%	59,6%	54,2%	42,6%
Χώρες	Δανία	Μ. Βρετανία	Ιρλανδία	Βέλγιο
Μηδενικό Εισόδημα	0%	3%	3,3%	8,5%

Η μεσογειακή οικογένεια καλύπτει το κενό ευημερίας των άνεργων παιδιών της, αλλά όχι και το εισοδηματικό τους έλλειμμα

Εξέλιξη της έννοιας.

- Δεκαετία 1970

«Υπάρχει ένα επίπεδο εισοδήματος κάτω από το οποίο οι άνθρωποι είναι ανήμποροι να συμμετάσχουν στη φυσιολογική ζωή της κοινωνίας της οποίας αποτελούν μέρος» (Townsend, 1979)

- Δεκαετία 1980

Οι φτωχοί είναι αποκλεισμένοι από τα δικαιώματα της ιδιότητας του Πολίτη

- Δεκαετία 1990 → Κείμενα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

Δίνεται έμφαση στην αμειβόμενη εργασία ως μηχανισμός ενσωμάτωσης, και οι όροι 'κοινωνικός αποκλεισμός' και 'αποκλεισμός από την αγορά εργασίας' χρησιμοποιούνται εναλλακτικά.

Κριτική στη σύγχρονη προσέγγιση

Η ενσωμάτωση στην κοινωνία ταυτίζεται με την ενσωμάτωση στην εργασία

Η κοινωνία ταυτίζεται με την αγορά = νεοφιλελευθερισμός

- ❑ Δεν αναγνωρίζεται η σημασία:
 - της μη αμειβόμενης εργασίας,
 - της χαμηλής αμοιβής
 - των φυλετικών ή άλλων διακρίσεων.
- ❑ Τονίζεται το χάσμα του κατώτερου 30% με τους υπόλοιπους κ' όχι αυτό μεταξύ του ανώτατου 10% κ' των υπολοίπων.
- ❑ Η 'ένταξη' δεν είναι πάντα ευεργετική:
 - οι θέσεις από τις οποίες οι άνθρωποι θεωρούνται 'ενταγμένοι' στην αγορά εργασίας είναι άνισες.
- ❑ Συσκοτίζεται το γεγονός ότι ο αποκλεισμός είναι μορφή ενσωμάτωσης:
 - Αποκλεισμός γυναικών από αγορά εργασίας = Ενσωμάτωση ως μη αμειβόμενων εργατών.
 - Αποκλεισμός μεταναστών από δικαιώματα = Ενσωμάτωση ως ευέλικτη δεξαμενή εργασίας.
- ❑ Η 'εργασιακή ασφάλεια' υποβαθμίζεται σε 'απασχολησιμότητα'.
- ❑ 'Δια βίου εκπαίδευση' :
 - εφ' όρου ζωής ατομική υποχρέωση διατήρησης εμπορεύσιμων δεξιοτήτων.